

**MEROS MOL-MULKINI BEGONALASHTIRISHGA DOIR
BITIMLARNI IMZOLASH JARAYONINI AUDIO- VA
VIDEOYOZUVDA QAYD ETISH MEROSXO‘RLAR
HUQUQLARINING KAFOLATI SIFATIDA**

Egamberdiyeva Nodira Mirsamadovna

O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi

Akademiyasi mustaqil izlanuvchisi, notarius

Annotatsiya. Tezisdan meros mol-mulkini begonalashtirish va meros bilan bog‘liq boshqa notarial harakatlarda bitimni taraflar tomonidan imzolash jarayonini majburiy audio- va videoyozuvda qayd etish hamda yozuvni tegishli notarial harakatga biriktirgan holda “Notarius” avtomatlashtirilgan axborot tizimida saqlashning huquqiy asoslari va ahamiyati tahlil qilinadi. Videoyozuvning taraflar xohish-irodasining haqiqiylikni tasdiqlash va merosxo‘rlar o‘rtasidagi keyingi nizolarda dalil sifatidagi o‘rni ochib beriladi, uni amalga oshirishning tashkiliy-texnik shartlari bo‘yicha takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: meros, notarius, bitim, xohish-iroda, audio- va videoyozuv, dalil, “Notarius” axborot tizimi, nizolarning oldini olish.

Kirish

Meros mol-mulkini begonalashtirishga doir bitimlar – merosxo‘rlar tomonidan meros qilib olingan uy-joyi sotish, hadya qilish, ulushlarni almashtirish yoki meros ulushidan boshqa merosxo‘r foydasiga voz kechish – ko‘pincha oila a‘zolari o‘rtasida tuziladi. Bunday bitimlarda tomonlardan biri

keksa, kasal yoki boshqa merosxo'rlarga qaram bo'lishi mumkin. Vaqt o'tgach, bitim taraflaridan biri yoki boshqa merosxo'rlar bitim aldov, zo'rlik yoki tazyiq ta'sirida tuzilgan, shaxs o'z harakatlarining ahamiyatini tushunmagan, deb da'vo qilishi holatlari uchraydi. Sud amaliyotida bunday nizolarda bitim tuzilgan paytdagi holatni tasdiqlovchi ishonchli dalillar yetishmaydi: notariusning tushuntirishi va guvohlarning ko'rsatuvlari ko'pincha yagona dalil bo'lib qoladi.

Asosiy qism

Fuqarolik kodeksining 121–123-moddalariga ko'ra, aldov, zo'rlik, qo'rqitish ta'sirida yoki o'z harakatlarining ahamiyatini tushuna olmaydigan holatda tuzilgan bitim sud tomonidan haqiqiy emas deb topilishi mumkin¹. Notarius bitimni tasdiqlashda taraflarning shaxsini, muomala layoqatini va xohish-irodasining haqiqiylikini tekshiradi², biroq bu tekshiruv natijasi notarial hujjatda faqat qisqa yozuv shaklida aks etadi. Shu sababli muallif tomonidan meros mol-mulkini begonalashtirish va meros bilan bog'liq boshqa notarial harakatlarda bitimni taraflar tomonidan imzolashga doir barcha harakatlarni majburiy audio- va videoyozuvda qayd etish va yozuvni tegishli notarial harakatga biriktirgan holda "Notarius" avtomatlashtirilgan axborot tizimida saqlash taklif etildi. Mazkur taklif Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 24-dekabrda 821-son qarori asosida notariuslar tomonidan ko'chmas mulkni boshqa shaxsga o'tkazish haqidagi bitimlarni tasdiqlash ma'muriy reglamentining 54¹ va 58-bandlarida inobatga olindi³.

¹ O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi (birinchi qism), 121–123-moddalar // <https://lex.uz/docs/111189>

² Notariuslar tomonidan notarial harakatlarni amalga oshirish tartibi to'g'risidagi Yo'riqnomaga // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 05.01.2019 y., 10/19/3113/2422-son.

³ Notariuslar tomonidan ko'chmas mulklarni boshqa shaxsga o'tkazish haqidagi bitimlarni tasdiqlashning ma'muriy reglamenti (Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 18-noyabrda 726-son qarori bilan tasdiqlangan, 2025-yil 24-dekabrda 821-son qaror tahririda), 54¹ va 58-bandlar; O'zbekiston Respublikasi Bosh vaziri kotibiyati Axborot-tahlil va yuridik ta'minlash departamentining 2026-yil 20-fevralda 12-18-20-son dalolatnomasi.

Videoyozuvning meros munosabatlaridagi ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi. **Birinchidan**, yozuv notarius taraflarga bitimning mazmuni va huquqiy oqibatlarini tushuntirganini, taraflar esa o'z xohish-irodasini erkin bildirganini ob'ektiv tasdiqlaydi. **Ikkinchidan**, merosxo'rlar o'rtasida keyinchalik nizo kelib chiqqanda yozuv sud uchun bitim tuzilgan paytdagi holatni aks ettiruvchi ishonchli dalil bo'lib xizmat qiladi. **Uchinchidan**, majburiy videoyozuvning mavjudligi o'zi profilaktik ta'sirga ega: u tazyiq o'tkazish va soxtalashtirishga urinishlarni oldindan cheklaydi hamda notariusning o'zini ham asossiz ayblovlardan himoya qiladi.

Notarial amaliyot kuzatuvlari (notarial sirni saqlash maqsadida shaxsga doir ma'lumotlar keltirilmagan) shuni ko'rsatadiki, meros ulushidan boshqa merosxo'r foydasiga voz kechish yoki meros qilib olingan uy-joyi sotish to'g'risidagi bitimlarda nizolar ko'pincha bir necha yildan keyin, bitim taraflaridan biri vafot etganidan so'ng yuzaga keladi. Bunday hollarda bitim ishtirokchisini so'roq qilishning imkoni bo'lmaydi va videoyozuv uning xohish-irodasini tasdiqlovchi yagona ob'ektiv manbaga aylanadi.

Shu bilan birga, taklifni amalga oshirish xususiy amaliyot bilan shug'ullanuvchi notariuslarning moddiy-texnik imkoniyatlarini hisobga olishni talab etadi: har bir notarial idorada videoyozuv qurilmasi, barqaror internet aloqasi va yozuvlarni Tizimga xavfsiz yuklash infratuzilmasi bo'lishi lozim. Bundan tashqari, yozuvlar taraflarning shaxsga doir ma'lumotlarini o'z ichiga olgani sababli ularni saqlash muddati va ularga kirish huquqiga ega shaxslar doirasi aniq belgilanishi kerak⁴.

Xulosa va takliflar

Meros mol-mulkini begonalashtirishga doir bitimlarni imzolash jarayonini audio- va videoyozuvda qayd etish taraflar xohish-irodasining

⁴ "Notariat to'g'risida"gi Qonun, 6-modda (notarial sir) // <https://lex.uz/docs/54458>;

haqiqiylikini ta'minlash, merosxo'rlar o'rtasidagi nizolarning oldini olish va ularni hal etishda ishonchli dalillar bazasini yaratishga xizmat qiladi. Mexanizmni takomillashtirish maqsadida quyidagilar taklif etiladi:

1) majburiy videoyozuv tartibini ko'chmas mulkka oid bitimlar bilan cheklamasdan, meros ishlariga oid barcha notarial harakatlarga, jumladan merosdan voz kechish va meros ulushlarini taqsimlash to'g'risidagi kelishuvlarga tatbiq etish;

2) xususiy amaliyot bilan shug'ullanuvchi notariuslar uchun videoyozuv va elektron arxivga qo'yiladigan minimal texnik talablarni Adliya vazirligi tomonidan tasdiqlash;

3) yozuvlarni "Notarius" tizimining markazlashgan serverlarida saqlash, ularning saqlanish muddatini kamida da'vo muddatidan uzoqroq qilib belgilash;

4) yozuvlarga faqat bitim taraflari, sud, prokuratura va tergov organlari qonunda belgilangan asoslarda kirishi mumkinligini hamda har bir kirish holati Tizimda qayd etilishini belgilash.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining 1996-yil 26-dekabrda "Notariat to'g'risida"gi 343-I-son Qonuni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. <https://lex.uz/docs/54458>
2. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi (birinchi qism) // <https://lex.uz/docs/111189>
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 18-noyabrda 726-son qarori bilan tasdiqlangan Notariuslar tomonidan ko'chmas mulklarni boshqa shaxsga o'tkazish haqidagi bitimlarni tasdiqlashning ma'muriy reglamenti (2025-yil 24-dekabrda 821-son qaror tahririda).

ilmiy –amaliy anjuman

4. Notariuslar tomonidan notarial harakatlarni amalga oshirish tartibi to'g'risidagi Yo'riqnoma // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 05.01.2019 y., 10/19/3113/2422-son.

5. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi O'RQ-547-son Qonuni // <https://lex.uz/docs/4396419>